

DELOKALIZACIJA PODJETIJ V LUČI GLOBALIZACIJE

Mitja Novak*

UDK: 349.2:005.44

UDK: 349.2(510)

Pozveteek: Danes so si teoretiki že povsem enotni v stališču, da mednarodna menjava (torej globalizacija) vpliva na zaposlovanje in na plače. Izvoz iz države poveča povpraševanje po delu v izvoznih dejavnostih ter tako potiska plače navzgor, uvoz pa seveda obratno. Investicije v tujini povečajo povpraševanje po domači kvalificirani delovni sili in s tem dvigajo nivo plač te kategorije delovne sile. Obratno pa selitev določenih dejavnosti v države z nižjimi dohodki zmanjšujejo povpraševanje v državi investitorici, ter na ta način nivo plač zniža.

Ključne besede: delokalizacija, globalizacija, zunanje izvajanje, plače, brezposelnost, narejeno na Kitajskem, narejeno s Kitajsko, BRIK dežele

DELOCALISATION OF ENTERPRIZES IN THE LIGHT OF GLOBALISATION

Abstract: Nowadays theorists agree that that international exchange (meaning globalisation) has an impact on employment and wages. Exports increase demand for labour force in the exporting industries, thus increasing the wages, whereas the import has an adverse effect. Investments abroad increase demand for local skilled labour force and this way the wages for this category of workers are being increased too. Contrary to that transfer of business to countries with lower wages reduce demand in the investing country, thus reducing the wage level.

* Mitja Novak, doktor pravnih znanosti, profesor na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru in direktor Inštituta za delo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani
mitja.novak@uni-mb.si

Mitja Novak, PhD, Professor at the Faculty of Law, University of Maribor and Director at the Institute for Labour Law at the Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia

Key words: *delocalisation, globalisation, outsourcing, wage, unemployment, made in China, made with China, BRIC countries*

1. UVOD

Delokalizacija podjetij (torej prenos proizvodnje drugam) je v današnjem času glede na možne transportne poti, informacijsko tehnologijo ter možnosti bančnega poslovanja, odlična priložnost za cenejše poslovanje ter za nižje cene končnih proizvodov. Šele globalizacija (z roko v roki z novimi tehnologijami ter možnostmi transporta) je omogočila proizvodnjo tam, kjer so stroški proizvodnje nižji (ne le stroški dela!), ter nato prodajo teh proizvodov po celem svetu (torej tudi na svojem domačem tržišču) po nižji ceni.

Po oceni¹ tvorijo globalni trgi danes le nekaj nad 20% bruto svetovnega proizvoda, v 30 letih pa bi se naj globalni delež povzpел že na 80%!² Posamezniki krivijo globalizacijo tako za znižanje plač, kot za naraščanje nezaposlenosti ter za ukinjanje delovnih mest. So pa tudi drugačna, optimistična stališča, češ da globalizacija dviga dohodke vsem, da se »z njeno plimo, ob ustrezni politiki, dvigajo vsi čolni«.³

Večinsko mnenje teoretikov danes je, da so se neenakosti v zadnjih dvajsetih letih poglabile, kar se nanaša na vse regije v svetu.

V okviru teoretične obravnave moramo opozoriti na stališče D. Ricarda,⁴ ki je dejal, da mednarodna menjava ni ničelna vsota, da le eni dobivajo na račun drugih, pač pa je pozitivna vsota, v kateri vse države z mednarodno menjavo dobivajo. To pa seveda ne pomeni, da ni posameznikov, ki izgubljajo, toda izgubljajo manj, kot dobivajo tisti, ki imajo od vključevanja v svet koristi – makrokoristi torej odtehtajo mikrostroške. Navedeno tudi pomeni, da je rešitev iskati v smeri rasti ter da so nujne politike redistribucije, ker le tako lahko rešujemo neenakosti.

¹ Bryan Lowell L., in Fraser, Jane N. (1999): Getting to Global. The McKinsey Quarterly, November 1999. dostopno prek: http://www.mckinseyquarterly.com/article_abstract.aspx?ar=364&12=21&13=33&sr=378&gp=1 (29.11.2007)

² Svetličič, Marjan. 2008. Koga in zakaj stiska primež globalizacije, Ljubljana, Družboslovne razprave, XXIV, 58, str. 7-27.

³ Jansen, Marion in Lee, Eddy. 2007. Trade and Employment: Challenges for Policy Research. Ženeva: WTO/ILO, str. 87.

⁴ Ricardo, David. The Principles of Political Economy and Taxation. Homewood: Irwin.

Z vidika vpliva globalizacije na plače in zaposlenost je pomembno, da mednarodna menjava spremeni lokalno krivuljo povpraševanja po delu v globalno. Pomeni, da lokalno delovna sila preko mehanizma mednarodne menjave tekmuje s svetovno in ne več lokalno.⁵ Prihaja torej do mednarodne menjave, zaradi razlik v cenah dejavnikov, tudi cenah dela.

Danes so si teoretiki že povsem enotni v stališču, da mednarodna menjava (torej globalizacija) vpliva na zaposlovanje in na plače. Izvoz iz države poveča povpraševanje po delu v izvoznih dejavnostih ter tako potiska plače navzgor, uvoz pa seveda obratno. Investicije v tujini povečajo povpraševanje po domači kvalificirani delovni sili in s tem dvigajo nivo plač te kategorije delovne sile. Obratno pa selitev določenih dejavnosti v države z nižjimi dohodki zmanjšujejo povpraševanje v državi investitorici, ter na ta način nivo plač zniža.

Delokalizacije podjetij so danes realnost v celotnem svetu, tudi v Sloveniji. Če želi neko proizvodno podjetje konkurenčno proizvajati ter prodajati na svetovnem trgu, mora proizvodnje stroške znižati na najnižjo možno mero – to pa je večinoma možno le, če prenese proizvodnjo tja, kjer je cenejša delovna sila, pa tudi vsi ostali stroški, ki ob proizvodnji nastanejo.

2. DELOKALIZACIJA IN DELAVCI

2.1. Brezposelnost – neposredna posledica delokalizacije

Že dalj časa se pojavlja vprašanje, kako ostati konkurenčen na trgu in ohranяти delovna mesta doma, ob vedenju, da obstajajo države, kjer je proizvodnja mnogo cenejša, kakor v Sloveniji. Multinacionalna podjetja iz vsega sveta so na to vprašanje odgovorila tako, da so takoj začela seliti proizvodnjo z nižjo dodano vrednostjo v države s cenejšo delovno silo in tudi s cenejšimi drugimi faktorji proizvodnje.⁶

Z ekonomskega vidika izbire ni: edina rešitev je dvig konkurenčnosti, tudi če to pomeni pospešeno selitev dela proizvodnje v tujino, vendar pod pogojem, da se s tem ustvarja prostor za intenzivnejše ukvarjanje z donosnejšimi dejavnostmi doma. V nasprotnem primeru bo globalna konkurenca pometla z redkimi slovenskimi multinacionalkami.

⁵ Opomba pod 2, str. 10

⁶ Filipovič, Nenad. Odgovor je le dvig konkurenčnosti, Delo FT, 12. oktober 2009

V praksi je pogosto problematično naslednje vprašanje: Kako delavcem, ki za svoje delo prejemajo nizke plače, razložiti, da je položaj njihovega podjetja na trgu podoben Darwinovi naravni selekciji? Kako razložiti, da njihovo podjetje ne deluje na osamljenem otoku, temveč se dnevno srečuje s tekmeci na globalnem trgu, ki delo pridobivajo mnogo ceneje?

V svetu velja večinsko prepričanje, da globalizacija že sama po sebi povzroča rast brezposelnosti ter padanje nivoja plač. Navedeno ob upoštevanju delokalizacije proizvodnje v druge države (v zadnjem obdobju zlasti v t.i. BRIK države, to je v Brazilijo, Rusijo, Indijo in Kitajsko) pomeni zlasti opuščanje delovno-intenzivnih dejavnosti v državah z višjim delovnopravnim standardom delavcev (poleg samega nivoja plač gre tudi za druge delavske pridobitve), torej brezposelnost manj kvalificiranih delavcev. Ob tem se tudi razvite države bojijo, da bodo države v razvoju preplavile njihove trge s »cenenim« izvozom, ki naj bi bil rezultat socialnega dampinga. Ob navedenem pa je potrebno opozoriti, da nekdanji pojem »cenen« prehaja v danes razmeram ustrežnejši pojem »cenejši«, ki nima negativne konotacije, ter tudi ne predpostavlja več izkoriščanja delovne sile – gre le za manj plačane delavce, ki pa v svojem nacionalnem in delovnem okolju lahko z zasluženim dostojno preživijo.

V okviru Evropske Unije je bilo v letu 2008 izoblikovano, ter objavljeno v Uradnem listu Evropske Unije⁷ mnenje, ki se nanaša tudi na delokalizacijo ter njene posledice za zaposlene delavce v matični državi. Tako Mnenje v svoji točki 1.9. ugotavlja, da z zunanjim izvajanjem v tujini narašča trgovanje, zaradi česar se izboljšuje splošna blaginja. Vendar pa so v tej igri tudi poraženci, ne le zmagovalci, pri čemer je prve večinoma lažje najti, saj so neposredno prizadeti (npr. delavci, ki izgubijo službo)«. Isto mnenje EU v svoji točki 4.2. tudi ugotavlja, da »preseljevanje proizvodnih zmogljivosti, še manj pa kupovanje izdelkov, ki so jih podjetja prej sama proizvajala, ni nov pojav. Nadomeščanje domačih delavcev s tujimi je že več let običajna praksa v vseh industrijskih državah. Pojav zunanjega izvajanja je dejansko sinonim za delitev dela in za podjetja, ki ostajajo konkurenčna in še naprej poslujejo z nizkimi stroški tako, da se specializirajo za tisto, kar najbolj znajo. Novost je, da je v zadnjih letih zaradi informacijskih in komunikacijskih tehnologij mogoče zunanje izvajanje povsem drugih kategorij dejavnosti (in proizvodnje izdelkov). Tako informacijske tehnologije in po-

⁷ Uradni list Evropske Unije; 15.1.2008, C 10/59: Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o povezovanju svetovne trgovine in zunanjem izvajanju (outsourcing).

ceni komunikacija podjetjem omogočata zunanje izvajanje večine dejavnosti, ki potekajo/se izvajajo v digitalni obliki, kot so npr. računalniška podpora, back-office, klicni centri, programska oprema in nekatere raziskovalne in razvojne dejavnosti«.

2.2. Protekcionizem in njegove posledice

Protekcionizem v vseh svojih oblikah (od »Kupujmo slovensko!«, pa do carin in taks na uvoženo cenejše blago) je pogosto omenjan kot možna rešitev nacionalne produkcije (in delovne sile). To pa, če zadevo analiziramo, ne drži! Ne le, da je to v popolnem nasprotju s proklamiranim ciljem svobodne trgovine po vsem svetu, zlasti je negativen tudi (posledično) v sami državi, ki protekcionizem izvaja! Kot prvo bodo domači potrošniki prisiljeni kupovati dražje izdelke (tako domače, kot tudi – zaradi protekcionizma – uvožene) pa tudi izvoz domačih izdelkov, ki so mogoče po kvaliteti zelo ustrezni, ne pa tudi glede svoje cene, ne bo mogoč! Gre za začaran krog, kjer so na izgubi najprej potrošniki v lastni državi, takoj potem pa še zaposleni, ki bodo izgubili delo zaradi nekonkurenčne proizvodnje ...

2.3. Vmesni izdelki

Problematika upoštevanja t.i. »vmesnih izdelkov« (gre za posamezne dele in komponente končnega proizvoda) pri analizah blagovne menjave v svetu seje pojavila šele v novjšem obdobju.⁸ Do tega časa so analize obravnavale le trgovino s končnimi izdelki.

Z mednarodno menjavo se lahko premešča proizvodnja vmesnih izdelkov iz bolj v manj razvite države prej, kot pa je to mogoče pri končnih izdelkih. Proizvodnja takšnih vmesnih proizvodov je v razvitih državah bolj delovno intenzivna, v državah v razvoju pa se v njihovi proizvodnji intenzivneje uporablja kvalificirano delo (seveda z zornega kota manj razvitih držav). Trgovinske tokove in njihove teoretične posledice se tako lokalizira glede na razvojno stopnjo

⁸ Feenstra, Robert in Hanson, Gordon (1996): Globalization, Outsourcing and Wage Inequality. The American Economic Review, 86 (2): 240-245.

držav. Trgovina namreč vodi v difuzijo tehnologije iz razvitih v srednje razvite države. Država prejemnica tako uvede zahtevnejšo tehnologijo. To vodi v povečanje povpraševanja po kvalificirani delovni sili in posledično v povečanje dohodkovnih neenakosti.

Če poenostavimo: podjetje v Evropi, ki svojega v Evropi v celoti izdelanega gospodinskega stroja ne more prodajati pod ceno 500 evrov, ker so stroški tako dela kot energije in ostale proizvodnje pač visoki, bo s prenosom dela proizvodnje, ki izdeluje vmesne proizvode v državo z nizko ceno proizvodnje, lahko znižalo končno ceno proizvoda, povečalo plače tistim, ki bodo v Evropi še potrebni (za prodajo, oblikovanje, trženje itd.) ter povečalo dobiček! Seveda pa ne gre zanemariti, da bodo vsi (ali skoraj vsi) proizvodni delavci odšli med brezposelne ...!

3. DRŽAVE, KAMOR JE DELOKALIZIRANIH NAJVEČ PODJETIJ

Vsako leto je v svetu objavljeno, katere države so v danem obdobju glede na ustrezne kriterije najbolj privlačne za prenos proizvodnje. Lestvica zajema 50 najbolj zanimivih držav, med katerimi pa ni Slovenije.⁹

Za razvrščanje držav, kjer je proizvodnje najprimernejše, obstajajo trije glavni kriteriji in sicer:

1. finančna privlačnost
2. kvalificirana delovna sila ter
3. ekonomsko okolje.

Glede na navedene kriterije so že več let na prvih treh mestih Indija, Kitajska in Malezija, države Centralne Evrope (Poljska, Češka, Madžarska in Slovaška) pa so izgubile svoje prednostne pozicije na račun držav iz Azije, Srednjega Vzhoda in Severne Afrike.

Indeks držav, skupno jih je 50, nakazuje iz leta v leto, kako se spreminja privlačnost posamezne države za prenos proizvodnje na njen teritorij glede na že omenjene tri kriterije. Na manjšo privlačnost zlasti srednje evropskih držav je v zadnjem desetletju vplivala predvsem rast njihovih povprečnih plač, pa tudi menjalni tečaj v razmerju do dolarja. Za razliko od teh držav, pa so zlasti v državah Srednjega

⁹ Novak, Mitja: Delokalizacija danes, Pravna praksa, Ljubljana, 11.2.2010, letnik 29, št. 6/7, str. 25.

vzhoda ter jugovzhodne Azije zelo napredovali pri kvaliteti izdelanega, kakor tudi pri usposobljenosti njihove delovne sile. Tako vidimo danes prvič Egipt, Jordanijo in Vietnam med prvimi desetimi državami na razpredelnici, ki nakazuje najbolj ustrezne destinacije za prenos proizvodnje. Če je cena proizvodnje seveda še vedno prvi odločilni faktor pa zelo pridobiva na pomenu tudi kvalitetna (izobražena in usposobljena) delovna sila.

Za Evropo (navaja Fauconnier) sta zaradi geografske bližine vedno večjega pomena področji Srednjega vzhoda ter Severne Afrike. Tako sta na lestvici, ki je priložena, Egipt na 6 mestu, ter Jordanija na 9 mestu razvrstitve držav.

Za ZDA so velikega pomena zlasti države Južne Amerike ter Karibov. Tako je na vrhu držav te regije Čile (na osmem mestu), sledijo Mehika (11), Brazilija (12) ter Japonska (24).

Posebne pomena pa so tudi tako imenovane »relokalizacije«, to je prenos proizvodnje iz enega dela države v drugi del (mesto, regijo) iste države. Tako je npr. v ZDA pogosta relokalizacija iz velikih mest v manjša mesta, enako velja za Veliko Britanijo ter Nemčijo.

Delokalizacija seveda pomeni brezposelnost v lastni državi, ter zaposlovanje v tisti državi, kamor se proizvodnja seli – v Franciji pa dodatno ugotavljajo, da je posebna prednost tudi dejstvo, da so v tujini grajene tovarne povsem nove (tako tudi tehnološko najnovejše), kar pomeni dodatno prednost pri učinkovitosti, saj se tudi izognemo slabostim domačih starejših obratov oziroma tovarn.

In zakaj med prvimi petdesetimi državami, ki so po kriterijih najboljše za prenos proizvodnje, torej za proizvajanje pri njih, ni Slovenije? Morda bi spet najprej pomislili, da smo pač relativno majhni (tudi glede na število prebivalcev), vendar to ne drži – v tabeli so tudi še manjše države od naše (tako po prebivalstvu kot po površini). Gre torej za dejavnik zlasti stroškov proizvodnje v Sloveniji, kjer se sicer podatek o sami neto plači še zdi ugoden, ob poznavanju tudi vseh drugih stroškov proizvodnje v Sloveniji (tako stroška bruto plače, kakor tudi ostalih stroškov proizvodnje – od energije, surovin pa do zapletene administracije ...) pa je razumljivo, da nismo med tistimi državami, ki so zanimive za tujce za prenos proizvodnje. Morda pa le nekaj za tolažbo – ta podatek nas posredno tudi uvršča med »bogate« države, kamor se ne izplača prenesti proizvodnje! Tolažba je le simbolna, kajti smo torej v okviru tistih držav (bogatih ...), ki morajo svojo proizvodnjo v čim večji meri prenesti v za proizvodnjo cenejše države, kar pomeni dodatno (večjo, povečano!) brezposelnost pri nas.

4. POSLEDICE DELOKALIZACIJE

4.1. Posledice za državo, iz katere gre proizvodnja

Prva in takoj zaznavna posledica delokalizacije je takojšnje povečanje števila nezaposlenih v državi (kar je negativno) pa tudi – z zamikom – se pokažejo ugodnejši rezultati poslovanja gospodarskih subjektov, ki so proizvodnjo (ali njen del) prenesli v tujino. Ta drugi rezultat je za državo seveda pozitiven, saj se gospodarski subjekt ohrani (ter plačuje še naprej vse davke in prispevke), čeprav to stalno povečuje že tako veliko neenakost v družbi.

Poleg brezposelnih pa se spremeni tudi struktura tistih, ki delo v državi še ohranijo. Govorimo lahko o redistribuciji dohodkov od dela h kapitalu, saj delež plač v bruto nacionalnem dohodku pada. Povečevanje deleža profitov v primerjavi s plačami je posledica tako preskrbovanja podjetij od zunaj (z blagom in storitvami), kar znižuje stroški in dviga produktivnost, kot možnosti preseljevanja proizvodnje kamorkoli na svetu, kar slabša pogajalsko pozicijo delavcev. Na to erozijo vpliva tudi neposredna imigracija delavcev, ki potiska plače v razvitih državah navzdol, migranti in njihove države pa imajo od tega izjemno velike koristi.

S politično-ekonomskega zornega kota je pomembno, da je bilo zmanjšanje dohodkovnih neenakosti najmanjše v tistih državah, ki so uspele zmanjšati razliko med bruto in neto plačami (tako imenovani tax wedge ali razlika med stroški dela za podjetje in neto plačami delavcev) ter povečale fleksibilnost trga dela.¹⁰

4.2. Posledice za državo, kamor se proizvodnja seli

Glavna pozitivna posledica za državo, ki je prejemnica preseljenih tovarn oziroma proizvodnje, je seveda zaposlitev delavcev. Ker gre (tudi v primerih držav BRIK) za države, ki imajo delovne sile v izobilju, je to zelo pozitivno, tako iz socialnih razlogov, kakor tudi zaradi ekonomskih. Taki delavci ne le preživljajo sebe in družino ampak tudi odvajajo davke ter so potrošniki drugih izdelkov! Gre za zelo pozitiven krog, nekateri avtorji ga označujejo kot špiralo, ki se dviga.

¹⁰ opomba pod 2, str. 14

Poleg pozitivnih pa je potrebno opozoriti tudi na nekatere negativne posledice za državo, v katero se seli proizvodnja. V teoriji so zlasti omenjeni problemi z onesnaževanjem okolja ter z t.i. otroškim delom. Glede obeh zadev se stanje izboljšuje z ustreznimi zakonodajami tudi v deželah v razvoju, otroško delo pa se – glede na izsledke vrste raziskav – zmanjšuje zlasti z zniževanjem revščine v teh državah ter z vedno večjim zajetjem otrok v šolske sisteme.¹¹ Prav avtorja Emonds in Pavčnikova sta v svojem delu dokazala, da je otroško delo manj verjetno v državah z večjim obsegom mednarodne menjave. To velja celo za trgovino najrevnejših z razvitimi državami in tudi za trgovino z nekvalificirano delovno intenzivnimi izdelki. To pa zato, ker trgujoče države postajajo tudi zavoljo trgovine bogatejše. Otroci pa delajo manj v bogatejših državah. Skupaj s Topalovo sta Edmonds in Pavčnikova na primeru Indije pokazala, da je odpiranje (globalizacija) po I. 1991 prispevalo k drastičnemu zmanjšanju obsega otroškega dela in porastu vključenosti otrok v izobraževanje.

5. ZUNANJE IZVAJANJE IN DELOKALIZACIJA (OUTSOURCING IN OFFSHORING) V EU

Evropska unija je v svojem Mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora iz leta 2008¹² glede povezovanja svetovne trgovine in zunanjem izvajanju, določila prioritete EU glede obvladovanja novih izzivov.

EU v svojem mnenju navaja, da »spremembe na področju trgovine in vedno večje povezovanje nacionalnih gospodarstev v svetovni trgovinski sistem povzroča več dejavnikov. Eden najpomembnejših je razvoj mednarodne delitve proizvodnje, zaradi katere nastaja vedno večje število vmesnih izdelkov (blaga in storitev), s katerimi se trguje v različnih fazah proizvodnje. Trgovanje z vmesnimi izdelki je eno glavnih gonil industrijskih sprememb in hkrati posebna oblika mednarodne delitve dela«.

V nadaljevanju Mnenje EU navaja, da je razlogov za zunanje izvajanje v tujini več, vendar v razpravah prevladujejo nizki stroški dela (nižje plače in slabše socialno varstvo). Pomembno vlogo imajo tudi cene surovin ali bližina novih rastočih trgov,

¹¹ Edmonds, Eric in Pavčnik, Nina (2006): International Trade and Child Labor: Cross-country Evidence. *Journal of International Economics*, 68: 115-140.

¹² Mnenje je navedeno pod opombo 7.

pa tudi nižji stroški zaradi manj stroge okoljske zakonodaje ali davčnih ugodnosti. Mnenje lahko kritično komentiramo pri pojmu »socialno varstvo«, ki je gotovo mišljen kot »socialna varnost«.

Po podatkih EU se je delež vmesnih izdelkov med letoma 1992 in 2003 v celotnem uvozu povečal z 52,9 na 54,1%, delež investicijskega blaga pa s 14,9 na 16,6%. Delež izdelkov za široko porabo se je nekoliko zmanjšal. Pri vmesnih izdelkih je opaziti jasen premik h kategoriji deli in komponente.

Glavni odgovori na izzive, s katerimi se sooča Evropa zaradi povezovanja svetovne trgovine in vedno pogostejše delokalizacije evropske proizvodnje, ki se seli v tujino, so opredeljeni v lizbonski strategiji. Odbor pri tem poudarja, da je za prilagodljivo in konkurenčno Evropo v procesu globalizacije potrebno naslednje:

- dokončno oblikovanje in krepitev notranjega trga,
- spodbujanje in podpiranje inovacij ter
- spodbujanje zaposlovanja.

Pri zadnji alineji, »spodbujanje zaposlovanja« gre za zelo pozitivno, vendar le deklaratorno ugotovitev – glede na današnje razmere v Evropi.

5.1. Primer Lejaby

Kot ilustracijo, lahko (žal) navedemo vrsto primerov, ko so delodajalci preselili svojo proizvodnjo v druge cenejše države. V Franciji je v letu 2010 zelo odmeval primer tovarne perila Lejaby, ki je v Franciji zaprla kar tri svoje tovarne ter prenesla proizvodnjo v tujino.¹³

Tovarna je do leta 2010 zaposlovala v večih tovarnah v Franciji 653 delavcev – v začetku leta 2010 pa je zaprla svoj historični začetni obrat v Bellegarde dans l'Ain, drugega v Bourgu – en Bresse (Ain) ter tretjega v Teil-u (Ardèche). Na tak način bo tovarna kot celota ohranila v Franciji le še 10% svoje aktivnosti, ostalo bo proizvedeno v tujini. Tovarna, katere začetki segajo v leto 1930, ter ki je bila leta 2008 prodana avstrijski grupi Palmers Tekstil, je v zadnjem času beležila »veliko znižanje prodaje«. Zaradi tega je bilo potrebno ukrepati enako kot so ukrepale njene konkurenčne tekstilne tovarne ter delokalizirati proizvodnjo v državo z nizko ceno dela in proizvodjanja.

¹³ Lejaby ferme trois usines en France; Le Figero – economist, 2.4.2010

5.2. Primer PEKO

Tudi v Sloveniji imamo že vrsto primerov, ko so podjetja prenesla svojo proizvodnjo v t.i. cenejše države, zelo zanimiv pa je primer čevljiarskega podjetja Peko d.d. iz Tržiča. Po navedbah predsednice uprave Marte Gorjup Brejc,¹⁴ je bila pred devetimi leti situacija v podjetju izjemno kritična zaradi nekonkurenčnosti izdelkov na trgu. Njihova rešitev je bila v začetku videti drzna – opravljanje glavnih faz dela so prepustili indijskemu partnerju (torej niso postavili svoje tovarne, ali se dogovorili za skupno vlaganje). Dodatna zanimivost je, da so pričeli s transportom surovin v Indijo z letalom, enako so z letalskim prevozom tudi nato v Slovenijo pripeljali izdelane proizvode. Že sama misel na ceno letalskega prevoza je nekatere najprej odvrčala od nove ideje, vendar se je le-ta izkazala za odlično. Tako podjetje, ki se je pred tem utapljalo v izgubi, posluje uspešno in konkurenčno – res pa je tudi, da so v Sloveniji opustili proizvodnjo ter odpustili vse zaposlene na t.i. nizko plačanih delih.

6. MEDNARODNA ORGANIZACIJA DELA IN GLOBALIZACIJA

Na svojem sedemindesetdesetem zasedanju je Mednarodna konferenca dela v Ženevi dne 10. junija 2008¹⁵ sprejela Deklaracijo Mednarodne organizacije dela o socialni pravici za pravično globalizacijo. Navedena Deklaracija predstavlja ukrepanje MOD kot skoraj stoletne organizacije, ki se bori za pravice delavcev (ki so v času globalizacije zelo na udaru), za ustrezen položaj delavcev tudi v novih razmerah. Samo besedilo deklaracije (dostopno tudi na spletu MOD) je napotilo državam, kako ukrepati v času, ko zaradi globalizacije prihaja do zelo negativnih situacij na področju dela, zaposlovanja pa tudi socialne varnosti.

7. NEKOČ *MADE IN CHINA*, DANES *MADE WITH CHINA* (NAREJENO NA KITAJSKEM, NAREJENO S KITAJSKO)

V še nedavni preteklosti so podjetja iz razvitih držav prenašala izdelavo celotnih končnih proizvodov na Kitajsko ter nato te končne izdelke spet uvažale na domači

¹⁴ Marta Gorjup Brejc, predsednica uprave Peko d.d. na mednarodnem seminarju o prestrukturiranju, Ljubljana, 16. marec 2010

¹⁵ ILO – Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, Ženeva, 10. junij 2008.

trg. Iz tega obdobja imamo znane nalepke MADE IN CHINA na vrsti proizvodov, celo takih, ki bi naj bili tipični za določeno državo v svetu (ne pa za Kitajsko): kot npr. v Avstraliji izdelki aboriginov z oznako »Made in China«.

Iz prvega obdobja tovrstne globalizirane proizvodnje pa je znana tudi klišejska obravnava teh izdelkov kot cenениh in nekvalitetnih, zato je še danes ponekod v svetu napis MADE IN CHINA pravzaprav slaba popotnica tem izdelkom.

Ceneni in nekvalitetni so nekateri izdelki v začetku dokazano tudi bili (to je veljalo tako za nekatere igrače, kakor tudi za npr. novoletno okrasje), vendar se to spreminja. Dejstvo namreč je, da zahodni gospodarski partnerji želijo s temi proizvodi trgovati ter gospodarsko uspeti, kar pa ne gre z neustreznimi (nevarnimi, zdravju škodljivimi itd.) proizvodi. Zato v zadnjem desetletju opažamo, da zahodni partnerji zahtevajo ustrezno kvaliteto izdelkov (pa tudi ustrezen način izdelave, brez otroškega dela, neplačanih nadur itd.), da bi jih ne prijavile zaradi neustreznosti njihove lastne potrošniško zaščitne organizacije v matičnih državah. Če se to zgodi (in se je že večkrat), potem sledi bojkot takega blaga s strani potrošnikov ter bankrot gospodarstvenika. Zanimiv paradoks: zaradi zaščite lastnih interesov (-egoizem) se partner iz razvitega sveta bori za ustrezne pogoje dela na Kitajskem (altruizem?!).

Slogan MADE WITH CHINA pa predpostavlja drugačno situacijo, ki je danes tudi najpogostejša – gre za prenos na Kitajsko, izdelave t.i. vmesnih proizvodov (po nizki ceni) ter nato njihovo vgradnjo v končni proizvod v razviti državi. Taka oblika »dela s Kitajsko« se izogne še vedno sporni oznaki »izdelano na Kitajskem«, istočasno pa doseže svoj temeljni cilj – pocenitev proizvoda. Če so namreč glavne sestavine izdelka (torej vmesni proizvodi), izdelane na Kitajskem, je gotovo njihova cena (ki vključuje tako ceno dela kot tudi ostalih sestavin) bistveno nižja, kakor bi bilo to pri vmesnih izdelkih, ki bi jih npr. izdelovali nemški, francoski ali drugi (drugi) delavci.

Dogajajo se celo zanimive situacije – podjetje iz razvite države prenese del proizvodnje vmesnih proizvodov na Kitajsko, s tem ustvari profit, ki pa ga deli – del za razliko v plači še zaposlenih v matični državi (torej njihove plače »sofinansirajo« delavci na Kitajskem), del pa za dobiček družbe. Tudi Gorenje si je v letu 2009 pomagalo na tak način, ko je doseglo dogovor o minimalni plači 600 evrov za svoje delavce v Sloveniji.

7.1. Nova kitajska delovnopravna zakonodaja

Kitajska v zadnjem obdobju izjemno napreduje prav na vseh področjih – tako tudi na področju pravnega urejanja razmerij, ki se nanašajo na zaposlene in njihove pravice.

Delovna zakonodaja je na Kitajskem naredila velik korak naprej z ureditvijo, ki je stopila v veljavo 1. januarja 2008. Sprejeta je bila na 28. zasedanju Stalnega komiteja Ljudske narodne skupščine dne 29. junija 2007, po razpravi, ki je potekala vse od marca 2006, ter je bilo podanih več kot 190.000 pripomb na osnutek zakona, največ s strani delavcev.¹⁶

Zakonodaja iz leta 2008 se precej razlikuje od predhodne delovnopravne zakonodaje Kitajske, to je od Zakona o delu, ki je bil sprejet leta 1994. Že ta zakonodaja je vpeljala splošna pravila na področju dela, kar je vzpodbudilo posameznike na zahodu, da so pričeli govoriti o »kodeksu dela« na Kitajskem.

Ta ureditev, sprejeta na osmi seji Stalnega komiteja kongresa Ljudske narodne skupščine z dne 5. julija 1994, ter z veljavnostjo 1. januarja 1995 je zasnovana v trinajstih poglavjih in sicer:

1. poglavje – Splošna določila
2. poglavje – Vzpodbujanje zaposlovanja
3. poglavje – Delovne pogodbe ter kolektivne pogodbe
4. poglavje – Delovni čas, počitki, dopusti
5. poglavje – Plače
6. poglavje – Varnost pri delu
7. poglavje – Posebno varstvo žena in mladih delavcev
8. poglavje – Poklicno usposabljanje
9. poglavje – Socialno zavarovanje in varstvo
10. poglavje – Delovni spori
11. poglavje – Nadzor ter inšpekcija
12. poglavje – Zakonska odgovornost
13. poglavje – Dodatne določbe.

Pri pripravi nove delovnopravne zakonodaje je sodelovalo tudi mnogo kitajskih strokovnjakov s področja delovnega prava, med njimi tudi prof. dr. Aiqing Zheng, profesorica Pravne fakultete Ljudske Univerze v Peking, ki je po sprejetju zako-

¹⁶ Aiqing Zheng: »Chine: le droit du travail progresse«, Metis, Correspondances européennes du travail, Paris, 1. januar 2008.

nodaje izdala v Parizu tudi knjigo z naslovom: »Svobščine in temeljne pravice delavcev na Kitajskem«. Knjiga je izšla v francoskem jeziku pri založbi L'Harmattan v Parizu.¹⁷

Povzetek in komentar nekaterih najpomembnejših novih določil, ki jih zajema od 1. januarja 2008 veljavna zakonodaja, lahko povzamemo po sklopih, oz. po problematiki:

1. Formalizem pogodbe o zaposlitvi je bistveno poudarjen

Že zakon iz leta 1994 je predvideval, da mora biti pogodba o zaposlitvi v pisni obliki, vendar ta zahteva ni bila podprta s sankcijami. To je razlog, da pravilo ni bilo spoštovano v praksi, v škodo delavcev. Ker je le 8% vseh zaposlenih »pokritih« z določili kolektivnih pogodb (večine teh je v javnem sektorju), je pogodba o zaposlitvi še toliko večjega pomena. Od nove ureditve pa je pisnost pogodbe o zaposlitvi ne le obvezna v času prvega meseca zaposlitve, ampak je tudi dvojno sankcionirana: če ni sklenjene pisne pogodbe o zaposlitvi, mora delodajalec izplačati dvojni znesek plače, pa tudi za pogodbo o zaposlitvi se smatra (torej to je druga sankcija!), da je sklenjena za nedoločen čas.

2. Podrobno je določeno poskusno delo

V zakonu iz leta 1994 je bilo predvideno enotno obdobje šestih mesecev za poskusno delo. Nova ureditev iz leta 2008 predvideva različne primere: kadar je pogodba o zaposlitvi sklenjena za določen čas, v trajanju manj kot tri mesece, je poskusno delo prepovedano. Če gre za pogodbo o zaposlitvi, ki je sklenjena za čas od treh mesecev do enega leta, poskusno delo ne sme biti daljše od meseca dni, oziroma, za pogodbo o zaposlitvi v trajanju od enega do treh let, največ dva meseca. Za pogodbo o zaposlitvi za določen čas najmanj treh let, ter za pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas, je maksimalno trajanje poskusnega dela šest mesecev. Plačilo v času poskusnega dela tudi ne sme biti nižje od 80% predvidene plače za delo na takem delovnem mestu.

3. Postavljene so omejitve za uporabo pogodbe o zaposlitvi za določen čas

Po ureditvi iz leta 1994 ni bila predvidena nobena časovna omejitev pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi za določen čas: tovarne so lahko pogodbo o zaposlitvi za določen čas sklepale za izjemno kratka časovna obdobja, lahko so jih ob-

¹⁷ Aiqing Zheng: Libertés et droits fondamentaux des travailleurs en Chine, Pariz 2008.

navljala vsako leto, ali tudi vsakih šest mesecev. Nova ureditev, sprejeta zaradi varstva delavcev je taka, da vsebuje omejitve, ter sankcije za primere neupoštevanja določil. Določa tudi, kdaj je potrebno skleniti pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas: če ima delavec predhodno že vsaj deset let zaposlitve pri tem istem delodajalcu, je obvezno skleniti pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas, ko se obnavlja pogodba o zaposlitvi. Enako določilo velja tudi za delavca, ki ima že več kot deset let delovne dobe, ter je že v obdobju zadnjih desetih let do upokojitve.

Istočasno pa nova ureditev predvideva tudi omejitve za sklenitev pogodbe o zaposlitvi za določen čas: potem, ko je bila pogodba o zaposlitvi že dvakrat (z istim delavcem) sklenjena za določen čas, mora biti tretjič za nedoločen čas.

4. Dogovor o kazenskih sankcijah je zelo omejen

Predhodna ureditev je pooblašчала obe pogodbeni stranki, da se dogovorita o odškodnini za primer, če pogodba ne bi bila spoštovana. Zaradi neenakega ekonomskega položaja delavcev in delodajalcev, je bila ta klavzula pogosto katastrofalna za delavce.

5. Razpolaganje z delovno silo je omejeno oziroma regulirano

V praksi se je v zadnjih letih na Kitajskem zelo pogosto dogajalo, da so delodajalci neustrezno najemali delovno silo na neustrezen način. Veliko število oseb, ki so iskale zaposlitev je privedlo do »zaposlovanja« brez postopkov, ki so predvideni za zaposlitev. Tudi agencije za zaposlovanje so se posluževale različnih neustreznih zaposlovanj, ker ni bilo posebnih ureditev.

6. Odpust delavcev iz ekonomskih razlogov je urejen bistveno bolj podrobno

Zakon iz leta 2008 ne vsebuje v celoti novih določil, ki se nanašajo na individualno odpoved, vendar bistveno spreminja določila zakona iz leta 1994, ki se nanašajo na odpust iz ekonomskih razlogov.

Sam postopek je sicer nespremenjen: obvezno informiranje vseh zaposlenih, posvetovanje s sindikalnim svetom podjetja, ter, če predstavnikov zaposlenih ni, sporočilo lokalni upravi dela, in to gre za notifikacijo, ne pa za odobritev. Je pa uporaba ekonomskega odpusta razširjena, s tem da so razmere, v katerih je le-ta upravičen, zelo podrobno opredeljene.

7. Delo s krajšim delovnim časom

Zakon iz leta 2008 opredeljuje to obliko dela s časom trajanja: za delo s krajšim delovnim časom gre, če posameznik dela le štiri ure dnevno (ali še manj), oziroma tedensko manj kot 24 ur. Ureditev take pogodbe je manj oblična, kakor je to primer za ostale pogodbe: dovoljeno je skleniti tako pogodbo le ustno, ter jo tudi prenehati ustno, tudi brez povrnitve škode. Vendar pa mora delodajalec upoštevati trojno prepoved: ne sme skleniti poskusnega dela, ne sme plačati manj, kot je lokalna minimalna plača, niti plačati dela za krajši delovni čas za obdobje, ki je daljše od 15. dni.

8. Prvič je predvidena prednost določil kolektivnih pogodb proti določilom pogodbe o zaposlitvi

Kolektivno dogovarjanje je na Kitajskem v veljavi od sprejetja zakona leta 1994, vendar ta ureditev ni opredelila kolektivnih pogodb kot hierarhično opredeljenih norm. Šele zakon iz leta 2008 je uvedel hierarhijo: kolektivna pogodba, branžna kolektivna pogodba, regionalna kolektivna pogodba.

9. Notranja ureditev v podjetju ni več ekskluzivna stvar delodajalca

Uprava podjetja je sicer še vedno predvidena kot upravičenka do »zakonodaje podjetja ali tovarne«, v vseh bistvenih elementih. Vendar, po novi ureditvi, ne more več sama odrediti zadev, ki se neposredno tičejo zaposlenih. Tako mora po načelu enakopravnosti urejati razmerja skupaj s predstavniki delavcev glede ureditve, ki se nanaša na plače, dolžino delovnega časa, počitkov in plačanih dopustov, varstva pri delu, poklicnega izobraževanja, delovnih mest, dodatnega zavarovanja ter discipline.

10. Kršitve ureditve dela so mnogo ostreje sankcionirane

Ureditev, ki se na Kitajskem nanaša na Inšpekcijo dela (iz leta 2004), je vzpostavila sankcije za nespoštovanje delovnega prava. Po novi ureditvi je podjetje, ki je kršilo pravice delavca, lahko kaznovano z denarno kaznijo od 500 do 20.000 juanov. Dodatno so za štiri primere lahko še kaznovane z zneski v višini med 50% in 100% navedenih zneskov in sicer:

- 1 – za primer plačila v višini manj kot je lokalno določena minimalna plača
- 2 – če je plačilo nižje od določenega s sporazumom
- 3 – če delodajalec ne izplača dela preko polnega delovnega časa ter
- 4 – če delodajalec odbije plačilo v primeru kompenzacijskega plačila, kadar gre za prenehanje pogodbe o zaposlitvi.

Po tem kratkem sumarnem pregledu novosti kitajske zakonodaje s področja dela lahko ugotovimo, da gre (vsaj glede sprejetih določil!) za zahodnemu svetu zelo podobno ureditev glede pogodb o zaposlitvi. Nova ureditev je precej spremenila (ter izboljšala) določila, ki se nanašajo na individualna delovna razmerja, delovanje sindikatov (oziroma vlogo sindikatov) in podobno. Zadeva gre torej v skladu z v letu 2005 sprejeto politično odločitvijo na Kitajskem, da je potrebno »vzpostaviti na Kitajskem harmonično družbo«, tudi na področju dela. Zahodni teoretiki ob tem sicer takoj poudarjajo, da bo ob uveljavitvi tudi v praksi teh norm Kitajska postala manj atraktivna za investitorje iz zahodnega razvitega dela sveta, vendar pri tem pozabljajo na velikost in samozadostnost Kitajske, ki lahko regulira svojo privlačnost za tuje investitorje tudi z ustreznim menjalnim tečajem svoje valute ...!

8. SKLEP

Delokalizacija podjetij v času globalizacije je *conditio sine qua non* za proizvodna podjetja v razvitem svetu, če želijo ostati s svojimi proizvodi še naprej konkurenčna. Če želi podjetnik s ceno končnega proizvoda ohraniti svojo prodajo na svetovnem trgu, bo prisiljen v odpuščanje domačih (dragih, pa čeprav na nacionalni minimalni plači!) delavcev, kar seveda povzroča vladam držav izredne težave.

Danes lahko ugotavljamo, da države BRIK (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska) prevzemajo vedno večji del svetovne industrijske proizvodnje; najprej je šlo le za proizvodnji del, danes pa že tudi za inovacije ter za tehnološki razvoj, kar bo imelo velike posledice v prihodnosti.

Pri odgovoru na vprašanje, kaj je tako odločilno pripomoglo k tehnološkemu preboju Kitajske, lahko citiramo izjavo predsednika SAZU akad. prof. dr. Jožeta Trontlja (v pogovoru za Delo, citirano v Sobotni prilogi dne 30. aprila 2010), ki je najprej opozoril na »velikanske razsežnosti Kitajske, kot drugo pa da Evropa do Kitajske ni vodila prave politike.« Prva stvar, ki je bila nedvomno slaba, je bila selitev evropskih podjetij na Kitajsko. Evropejci so računali, da bodo kitajsko delovno silo lahko trajno plačevali tako slabo kot jo plačujejo Kitajci, s tem pa močno povečali tudi svoj zaslužek. Tako je nekaj časa tudi šlo, nato pa se je ta politika zelo maščevala. Liberalna ekonomija preprosto ni upoštevala kitajske filozofije, razmišljanja in vrednot. Zdaj Kitajska v svojih tovarnah sama izdeluje te izdelke in jih po še nižji ceni izvaža v Evropo. Evropska podjetja (lahko pridružimo tudi podjetja v Ameriki!) ne morejo zdržati konkurence, ter imajo na voljo le dve možnosti – prva je, da

znižajo svoje standarde delavskih pravic, druga pa, da pričnejo s protekcionizmom, to je da svoj trg tako ali drugače zaprejo za izdelke iz Kitajske. Iz teorije in že iz nekaterih praktičnih primerov pa je znano, da nobena od navedenih dveh možnosti pravzaprav ni ustrezna. S tem v zvezi se pojavljajo mnenja še o tretji možnosti, torej da naj razviti svet prepove uvoz izdelkov, ki niso bili izdelani v skladu z evropskimi standardi, torej brez izkoriščanja. Tudi tu pa vidimo, da je situacija vedno boljša (za delavske pravice v državah v razvoju), zlasti če upoštevamo vso novo delovnopravno zakonodajo, ter tudi dejstvo, da praktično »cenene« delovne sile ni več, gre le za »cenejšo«, kar pa je povsem nekaj drugega.

Tudi sprememba od t.i. »narejeno na Kitajskem« v »narejeno s Kitajsko« (od Made in China k Made with China) pravzaprav zavaja potrošnike, da je bil nek proizvod narejen v npr. domači državi, ter ga zato prvenstveno kupujejo, pred uvoženimi izdelki iz drugih držav. »Narejeno s Kitajsko« tudi tako, ne le s pocenitvijo vmesnih proizvodov, koristi domačemu proizvajalcu, ki bo izkazal dobiček, izplačeval lahko celo višje plače ter odvajal ustrezne zneske državi. Statistično bo celo prišlo do povečanja družbenega bruto produkta, vendar – ob zelo povečani brezposelnosti!

Evropa, zbudi se (Europe, reveille – toi!) je bil udarni naslov v francoskem časopisu Le Figaro dne 7. aprila 2010. Uredništvo v svojem uvodniku opozarja, da je v prvem trimestru 2010 v Evropi prevladovala diskusija o javnem dolgu, brezposelnosti, nizki stopnji rasti in podobno. Čeprav se lahko tolažimo, da je na celem planetu gospodarska situacija slaba, pa se vendar že kažejo ponekod boljši gospodarski kazalci (npr. ZDA), kot je to primer v Evropi. Posebej pa gre omeniti Azijo, ki se jo je gospodarska kriza najmanj dotaknila: tako pesimisti za Kitajsko leta 2010 napovedujejo 8% rast, optimisti pa kar 12%! In glede Indije – predvidoma bo vsaj 7,5%! V času, ko se Evropa ukvarja s problemom Grčije, pa se Kitajska, Koreja in Japonska ukvarjajo s projektom fonda v višini 120 milijard dolarjev za primere likvidnostnih kriz. Podobna dinamika je opazna tudi na nižjem, podjetniškem nivoju: kdo je kupil npr. švedski VOLVO? Kitajski avtomobilski proizvajalec Geely. Zakaj – renomirano in tehnološko napredno proizvodnjo bo opravljal tam (vmesni proizvodi, zlasti!), kjer se to finančno izplača!

Vrsta avtorjev v tujini opozarja na možne posledice globalizacije in delokalizacije v prihodnosti: zaradi izrednih razlik v interesih, zaradi poslabšanja položaja v gospodarstvih razvitih držav, povzročenega z delokalizacijo v države v razvoju (zlasti BRIK države, plus Mehika), opozarjajo na realno možnost zaostrovanja na relaciji zlasti ZDA – Kitajska. Posamezniki tudi opozarjajo, da se je III. svetovna vojna že začela: v I. svetovni vojni so padali vojaki, v II. svetovni vojni so padali vojaki in

civilisti, v III. svetovni vojni pa so žrtve delavci. Od tako problematične situacije (Zahod z brezposelnostjo, BRIK države z visoko rastjo ...) pa do povoda za spor in spopad ni daleč...

Kako lahko v taki svetovni situaciji ukrepa Slovenija, da bo krizo prebrodila kolikor se da ustrezno? Gotovo nismo tak mednarodni dejavnik, da bi lahko enostransko spreminjali pogoje poslovanja (kar si npr. Kitajska že dovoli, s svojo politiko nacionalne valute, ki zelo pomaga kitajskemu gospodarstvu – seveda na škodo ostalih razvitih držav zahoda). Vendar: situacija je kakršna je, globalizacija je dejstvo, delokalizacija tudi. Torej – pospešeno v prenos proizvodnje (zlasti vmesnih proizvodov) v cenejše države, kljub začasno večji brezposelnosti, istočasno pa ukrepati za zagotavljanje novih produktivnih delovnih mest! In kje lahko Slovenija nova produktivna delovna mesta ustvarja? Poleg področja inovacij in podobnega, kar je znano, bi kazalo razmisliti o naslednjem:

- Logistični centri in skladišča za blago iz Kitajske (in drugih BRIK držav). Lega Slovenije v centru Evrope je idealna za zbirne centre za dostavo (skladiščenje, dodelavo, pakiranje, prepakiranje) kitajskega blaga v Evropo ter kasnejšo distribucijo v Evropi.
- Transport na vse strani Evrope blaga iz razvijajočih se držav, kjer je spet ugodnost lega Slovenije, pa tudi poznavanje jezikov v Evropi. Poznavanje jezikov je tudi prednost pri npr. predhodnem prepakiranju blaga, označba z ustrezno jezikovno etiketo itd.
- Turizem – v letu 2010 v Franciji niso beležili turistov iz Kitajske (bilo jih je tako malo, da niso prišli v obravnavo v statistiki), v letu 2008 jih je bilo preko milijona! Srednji razred na Kitajskem se namreč izjemno hitro povečuje, obiski Evrope pa so visoko na lestvici prioritet! Slovenija ima ponovno ogromne možnosti – seveda ne le za ogled naše države, ampak kot izhodišče za praktično celotno Evropo!
- Šolski sistem – že danes Kitajska pošilja (oziroma se posamezniki odločajo sami) zelo veliko mladih ljudi na študij v tujino: v Sloveniji bi gotovo lahko organizirali dodiplomske in podiplomske študije gospodarskih sistemov Evrope, jezikovne študije, študije primerjalnih pravnih in političnih sistemov, mednarodnih organizacij ter še in še. Naši profesorji imajo že mnogo izkušenj z mednarodnimi izmenjavami iz držav EU, tudi predavanja v angleščini niso problem. Poleg finančnih učinkov (ne le na izobraževalnih ustanovah, tudi vse ostalo, bivanje študentov, prehrana, turizem, ...) gre omeniti še znano dejstvo, da se mladi ljudje pogosto vračajo tudi kasneje v državo študija, tako zasebno kot tudi poslovno.

Možnost za Slovenijo je prav gotovo še na vrsti drugih področij (kot bi lahko npr. naš zdravstveni sistem služil tudi z uslugami za npr. zdraviliško zdravljenje tujcev – tako iz bogatejših sosednjih držav, kakor tudi širše ...), bistveno je, da pričnemo ukrepati. Če predlaganih (in še vrsto drugih) ukrepov ne bomo pričeli izvajati, se lahko zaradi visoke brezposelnosti pripravimo na socialne nemire – če je tistih, ki imajo veliko v državi malo, ogromno pa tistih, ki imajo premalo za dostojno preživetje, vemo iz zgodovine, kaj običajno sledi.

VIRI IN LITERATURA

- Aiqing Zheng: Libertés et droits fondamentaux des travailleurs en Chine, L'Hartmann, Pariz 2008
- Aiqing Zheng: »Chine: le droit du travail progresse«, Metis, Correspondances européennes du travail, Paris, 1. januar 2008.
- Bryan Lowell L., in Fraser, Jane N. (1999): Getting to Global. The McKinsey Quarterly, November 1999. dostopno prek: http://www.mckinseyquarterly.com/article_abstract.aspx?ar=364&12=21&13=33&srId=378&gp=1 (29.11.2007).
- Edmonds, Eric in Pavčnik, Nina (2006): International Trade and Child Labor: Cross-country Evidence. Journal of International Economics, 68: 115-140.
- Farr, Malcolm: Pay cuts saved jobs, Daily telegraph, Sydney, 3. september 2009 (Economic growth thanks to workers' salary sacrifice).
- Feenstra, Robert in Hanson, Gordon (1996): Globalization, Outsourcing and Wage Inequality. The American Economic Review, 86 (2): 240-245.
- Ferfila, Bogomil: Demokratične in nedemokratične države sveta, FDV, Ljubljana 2008.
- Filipovič, Nenad. Odgovor je le dvig konkurenčnosti, Delo FT, 12. oktober 2009.
- Godement, Francois: Pékin – Washington, les raisons de la tension, Le Figaro, 2. april 2010.
- ILO – Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, Ženeva, 10. junij 2008.
- Jansen, Marion in Lee, Eddy. 2007. Trade and Employment: Challenges for Policy Research. Ženeva: WTO/ILO, str. 87.
- Joseph Stiglitz: The global crisis, social protection and jobs, International Labour Review, 2009, 1-2, volume 148, str. 1.
- Komisija evropskih skupnosti, Delovni dokument komisije k dokumentu COM (2006), Bruselj, 2006.
- Kontler-Salamon, Jasna: Koliko inženirjev ima Kitajska in kaj ima to z Evropo in tudi nami? Delo, sobotna priloga, 30. april 2010.
- Le boom de l'économie chinoise, Le Figaro, 2. april 2010.
- Lejaby ferme trois usines en France; Le Figero – economist, 2.4.2010
- Mencinger, Jože: Deglobalizacija, Mladina, št. 27, Ljubljana, 10.7.2009
- Meršol, Mitja: Kam, Slovenec, kam? Na Kitajsko?, Delo, sobotna priloga, 7. november 2009.
- Mravlje, Andrej: Spretno in vljudno mimo in preko razlik, Dnevnik, 18. november 2009.

Novak, Mitja: Delokalizacija danes, Pravna praksa, Ljubljana, 11.2.2010, letnik 29, št. 6/7, str. 25.

Ricardo, David. The Principles of Political Economy and Taxation. Homewood: Irwin.

Svetličič, Marjan. 2008. Koga in zakaj stiska primež globalizacije, Ljubljana, Družboslovne razprave, XXIV, 58, str. 7-27.

Uradni list Evropske Unije; 15.1.2008, C 10/59: Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o povezovanju svetovne trgovine in zunanjem izvajanju (outsourcing).

INTERNETNI VIRI:

- <http://www.metiseurope.eu/droit-des-conflits-du-travail-quand-la-...>
- http://www.metiseurope.eu/geografpy-of-offshoring-is-shifting_fr...
- <http://www.metiseurope.eu/droit-des-conflits-du-travail-quand-la-chine-s-eacute-veill...>
- <http://www.usmra.com/china/Labour%20Law.htm>
- <http://www3.interscience.wiley.com/journal/121411927/abstract>
- <http://metiseurope.eu/une-approche-europeenne-de-l-indemnisation...>
- <http://metiseurope.eu/delocalisations-une-geographie-en-pleine-mut...>
- <http://www.metiseurope.eu/nexans-delocaliser-en-chine-est-un-leur...>
- http://www.metiseurope.eu/chine-le-droit-du-travail-progresse_tr...
- <http://online.wsj.com/article/SB123215043508192065.html>
- http://www.ergonassociates.net/resoureces/labour_rights_resoureces/new_chinese_labour...
- http://www.chinadaily.com.cn/china/2009-06/16/content_8290849.htm

DELOCALISATION OF ENTERPRIZES IN THE LIGHT OF GLOBALISATION

Mitja Novak*

SUMMARY

In the 21st century, delocalisation of enterprise is the possibility for the company owners to keep the production cost low or indeed, to be able to subsist at all in the conditions of globalised market. It is the relocation of production or parts of production into countries with cheaper labour force (and other production costs) which allow the competitive prize of final products.

Delocalisation goes mostly in the direction of the so called BRIC countries (Brazil, Russia, India, and China), and also to some other developing countries, in case of Europe mainly to the Arab and North African countries.

Since most companies from the developed countries transferred their production to China, it is of utmost important to get acquainted with the Chinese labour law and other legal norms which regulate the status of companies in China.

Recently, however, the slogan MADE IN CHINA has been losing its primary meaning; it has been replaced by the MADE WITH CHINA.

Nowadays theorists agree that that international exchange (meaning globalisation) has an impact on employment and wages. Exports increase demand for labour force in the exporting industries, thus increasing the wages, whereas the import has an adverse effect. Investments abroad increase demand for local skilled labour force and this way the wages for this category of workers are being increased too. Contrary to that transfer of business to countries with lower wages reduce demand in the investing country, thus reducing the wage level.

* Mitja Novak, PhD, Professor at the Faculty of Law, University of Maribor and Director at the Institute for Labour Law at the Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia
mitja.novak@uni-mb.si